

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО КАФЕДРУ

Кафедра раціонального використання природних ресурсів і охорони природи (РВПР і ОП) на географічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка створена у 1988 р. згідно з наказом ректора № 658 від 20 квітня 1988 р.

Діяльність кафедра розпочала у такому складі: доктор економічних наук, професор Юрій Туниця – завідувач кафедри; кандидат географічних наук, доцент (з 2000 р. – професор) Семен Кукурудза; кандидати географічних наук асистенти, (згодом – доценти) Мирослав Білецький, Наталя Бойкова, Павло Штойко. У перші роки становлення на кафедрі за сумісництвом працювали відомі вчені: доктор біологічних наук, доктор гоноріс кауза професор Степан Стойко; академік УААН, професор Федір Палфій; доктор географічних наук, професор Георгій Бачинський; доктор медичних наук, професор Алік Маненко; доктор юридичних наук, професор Світлана Кравченко; доктор біологічних наук, професор Платон Третьак; кандидат геолого-мінералогічних наук, начальник державного управління екологічної безпеки у Львівській області Віктор Огоноченко.

У 1989 р. з Одеського університету прибув кандидат (з 1996 р. – доктор) географічних наук, доцент (з 2000 р. – професор) Іван Волошин; у 1996 р. з Львівського лісотехнічного університету – кандидат філософських наук, доцент Микола Назарук; у 1992 р. з Ботанічного саду університету – асистент (з 2001 р. кандидат географічних наук, з 2003 р. – доцент) Богдана Сенчина. Всі вони випускники географічного факультету Франкового університету.

Згодом викладацький колектив поповнився за рахунок випускників аспірантури – Марії Сиротюк, Любомира Білоуса, Ігоря Рожка, Ірини Койнової, Оксани Перхач, кандидатську дисертацію захистив старший науковий співробітник кафедри Федір Кіпчач.

Нині штатна чисельність науково-педагогічного та допоміжного персоналу кафедри становить 16 осіб: завідувач кафедри професор С. Кукурудза, професор І. Волошин, доценти М. Назарук, П. Штойко, М. Сиротюк, Б. Сенчина, І. Койнова, І. Рожко, О. Перхач, Ф. Кіпчач, асистенти Л. Білоус, Н. Блажко, завідувач лабораторії Екологічної експертизи П. Теліш, старші лаборанти Д. Крук, Л. Безручко, лаборант Г. Ковальчук. При кафедрі діє аспірантура. На стаціонарній формі навчаються аспіранти Т. Мельник, Я. Хауляк, Т. Коберніченко, Г. Білик, Т. Гурська, а на заочній – А. Банера, Д. Ковпак, Л. Безручко, М. Лемак. Кандидатські дисертації готують пошукувачі наукового ступеня Д. Крук, В. Грех, І. Мезенцева. Кафедра готує 150 студентів, з них 68 географів і 82 - менеджерів.

Кафедра РВПР і ОП підтримує партнерські відносини з Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища у Львівській області, Інститутом екології Карпат НАН України, національними природними парками – Карпатським, Гуцульщиною, Яворівським, Шацьким, Карпатським біосферним заповідником, заповідником „Розточчя”, регіональним

ландшафтним парком "Знесіння", численними вищими навчальними закладами та громадськими організаціями України. Укладені угоди про співпрацю з Католицьким університетом м. Любліна і Вищою школою екології та управління (Варшава, Республіка Польща).

2. НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

2.1. Організація навчального процесу

Кафедра раціонального використання природних ресурсів і охорони природи є випусковою зі спеціальності 8.070500 "Географія", (спеціалізація – "Раціональне використання природних ресурсів і охорона природи") та 8.050200 "Менеджмент організацій" (спеціалізація – "Менеджмент природоохоронної діяльності").

Кафедра забезпечує викладання низки курсів, з поміж: "Біогеографія", "Методологія і організація наукових досліджень" (проф. С. Кукурудза); „Використання природних ресурсів і охорона природи”, "Екологічне картографування", "Екологічна експертиза" (проф. І. Волошин); "Основи екології", "Соціоекологія", "Філософія природознавства", "Філософські проблеми взаємодії людини і природи", "Екологічні проблеми Львова" (доцент М. Назарук); „Охорона повітряного басейну”, "Інноваційна діяльність в галузі", "Переддипломний семінар", "Нетрадиційні джерела енергії" (доцент М. Сиротюк); "Менеджмент природоохоронних територій", "Охорона біотичного різноманіття", "Поліфункціональне використання ПЗФ", "Екологічні проблеми Євроінтеграції", "Екологічний аудит", "Охорона генофонду" (доцент Б. Сенчина); „Географічне прогнозування”, "Основні проблеми менеджменту природокористування", "Основи екологічної політики" (доцент П. Штойко); "Екологічна паспортизація", "Охорона земель", "Екологічна безпека поселень", "Організація природоохоронної діяльності", "Урбоекологія", "Екологічно депресивні регіони" (доцент Ф. Кіпчач); "Проблеми екологічно збалансованого розвитку", "Фінансування природоохоронної діяльності", "Трансформація природного довкілля", "Менеджмент природоохоронної діяльності", "Геосистемна організація довкілля", "Проблеми управління в галузі" (доц. І. Койнова); "Охорона вод", "Екологічні проблеми комунікаційних систем", "Екологія людини", "Гідроекологічні проблеми суходолу", "Геоєкологічна експертиза проектів", "Організація праці менеджера", "Методика природоохоронного проектування" (доцент О. Перхач); "Екологічні технології", "Екологічний маркетинг", "Менеджмент екологічного туризму", "Утилізація відходів", "Основи економічної екології", "Екологізація виробництва" (доц. Рожко І.М.); "Екологічна метризація", "Нормативне забезпечення природоохоронної діяльності", "Природоохоронне інспектування", "Екологічний моніторинг", "Система технологій", "Екологічна стандартизація", „Екологічні проблеми гірничо-добувної промисловості” (асист. Л. Білоус.); „Проблеми

Єврорегіонів”, „Меліорація і рекультивация ландшафтів”, „Економіка природокористування” (асист. Н. Блажко).

Кафедра РВПР і ОП має відповідну матеріально-технічну базу і кадрове забезпечення, яке відповідає вимогам підготовки спеціалістів цього профілю.

При кафедрі створено лабораторію Екологічної експертизи, на базі якої студенти, аспіранти та викладачі мають змогу проводити лабораторні аналізи якості води та атмосферного повітря.

Випускники кафедри працюють у державних органах, забезпечують управління природними ресурсами та охороною природи; у природно-заповідних установах, навчальних закладах різного рівня акредитації, туристичних фірмах, промислових та сільськогосподарських підприємствах, органах контролю за дотриманням природоохоронного законодавства та ін.

2.2. Навчально-виробничі практики.

Навчальним планом підготовки випускників кафедри передбачено проходження таких навчально-виробничих практик:

1. Для спеціалізації Рациональне використання природних ресурсів і охорона природи: загально-географічна міжзональна (1курс), комплексна навчальна фізико-економіко-географічна (2 курс), виробнича (3, 4, 5 курси), педагогічна (4 курс), переддипломна (5 курс), педагогічна асистентська (5 курс – магістри).

2. Для спеціалізації „Менеджмент природоохоронної діяльності”: краєзнавча, навчальна природоохоронна (1 курс), комплексна практика з природоохоронної діяльності (2 курс), виробнича (3, 4, 5 курси), педагогічна асистентська (5 курс), переддипломна (5 курс – магістри).

Краєзнавча практика має на меті дослідження природних ресурсів, природознавчих та історико-культурних об’єктів, основних екологічних проблем Західного регіону України. Основні маршрути прлягають через Карпати, Поділля, Полісся, Розточчя.

Навчальна природоохоронна й загально-географічна міжзональна охоплюють як Західний регіон України, так і території Придніпров’я, Причорномор’я, Криму. На цих практиках студенти знайомляться з природно-ресурсним потенціалом і особливостями його використання в різних природних зонах України, відвідують природозаповідні об’єкти, вивчають основні екологічні проблеми, що виникають внаслідок промислового і сільськогосподарського виробництва. Студенти ознайомлюються з історико-культурними та рекреаційними територіями й об’єктами.

На другому курсі комплексна практика з природоохоронної діяльності відбувається у три етапи. Під час першого студенти знайомляться з роботою різноманітних організацій, котрі управляють природоохоронною діяльністю на місцевому рівні. Другий етап зорієнтований на вивчення природних особливостей та екологічного стану ландшафтів Чорногірського масиву Українських Карпат під час стаціонарних і маршрутних досліджень. Третій

етап присвячений детальному дослідженню екологічних проблем промислового об'єкту.

Комплексну фізико-економіко-географічну практику для студенти географи проводять у Львові, Єзуполі (Івано-Франківська область) і в околицях Ворохти на Чорногірському географічному стаціонарі. Вона складається з 10 розділів, на яких студенти детально вивчають методи географічних досліджень, досліджують різногалузеві польові природні й виробничі об'єкти.

На матеріалах практики студенти аналізують причини виникнення різноманітних екологічних проблем, дають рекомендації щодо їхнього вирішення.

3. НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ.

Від часу заснування кафедри її співпрацівники постійну увагу приділяють науковій роботі, яку здійснюють у декількох аспектах. Наприкінці 80-х – на початку 90-х років науковців кафедри охоче запрошували до складу екологічних експертних комісій. Завдяки цьому вдалося уникнути негативних екологічних наслідків від майбутньої діяльності при завершенні будівництва таких екологічно небезпечних об'єктів, як Пістрялівська РЛС і Радехівський біохімічний завод. Працівники кафедри разом з іншими фахівцями обґрунтували доцільність реконструкції Бурштинської ТЕС та декотрих шахт Львівсько-Волинського вугільного басейну і багатьох інших промислових об'єктів.

На початку 90-х років значно збільшилися замовлення на виконання держбюджетних і госпдоговірних робіт. Виникла потреба структурного оформлення підрозділу кафедри, який відповідав би за виконання таких замовлень. Незабаром його було утворено, і він отримав статус науково-дослідної лабораторії „Рационального природокористування”, яку очолив старший науковий співробітник Б. Невелюк. Науковими співпрацівниками лабораторії працювали: кандидат сільськогосподарських наук Г. Карпенко, Н. Дмитерко, М. Сиротюк, Н. Гумницька. Посаду доцента-дослідника кафедри обійняв спочатку доцент Є. Цурик – нині доктор біологічних наук професор Національного лісотехнічного університету України, а згодом кандидат економічних наук М. Нижник. До виконання тем залучалися фахівці інших кафедр, факультетів, вищих навчальних закладів (ВНЗ).

Виникла потреба в кооперації зусиль різногалузевих фахівців, котрі мають безпосереднє відношення до розв'язання проблем екологічної тематики. Завідувач кафедри виступив з ініціативою, а кафедра – організаційним ядром створення спочатку Інституту регіональних екологічних проблем (ІРЕП), а згодом – Міжнародного інституту-асоціації регіональних екологічних проблем (МІАРЕП).

Співпраця з ученими зарубіжних університетів дала змогу організувати декілька міжнародних науково-практичних конференцій і симпозіумів,

опублікувати три збірники праць, а також взяти участь у розробленні міжнародних проектів для нашого міста: „Енергоконцепція Львів – 2000”, „Водопостачання і очистка стічних вод Львова” та ін.

Співробітники кафедри у співпраці з Інститутом екології Карпат НАН України приділяли належну увагу науковому обґрунтуванню мережі природно-заповідного фонду в західному регіоні України. Цей напрям наукової роботи очолював професор С. Стойко. Створення національних парків „Сколівські Бескиди”, „Яворівського”, „Ужанського”, а також Надсянського регіонального ландшафтного парку – стало реалізацією наукових зусиль багатьох творчих колективів.

Наукова робота на кафедрі триває. Це засвідчує успішний захист дисертацій: докторської – доцентом І. Волошиним (1996 р.) кандидатських - Б. Колісником (1994 р.), О. Гнаткович (1995 р.), М. Сиротюк (1997 р.), І. Койною (1999 р.), О. Федунь (1999), В. Мельник (1999 р.), І. Рожком (2000 р.), Б. Сенчиною (2001), Ф. Кіптячем (2001), М. Рутинським (2002 р.), М. Лепким (2003 р.), О. Ільїною (2006 р.), Л. Матвійчук (2008 р.).

Усі викладачі кафедри активно займаються науково-дослідницькою діяльністю, беруть участь у роботі наукових конференцій і семінарів, публікують результати своїх досліджень, залучають студентів до наукової роботи. При кафедрі постійно діє науковий семінар з актуальних проблем у галузі раціонального використання природних ресурсів і охорони природи та менеджменту природоохоронної діяльності. На високому рівні відбувається методична робота, всі дисципліни мають належне методичне забезпечення, яке постійно оновлюється та вдосконалюється.

Кафедра розвиває такі наукові напрями досліджень: еколого-географічні й еколого-економічні проблеми природокористування (професор С. Кукурудза, доценти М. Сиротюк, І. Рожко, І. Койнова); моніторинг, метризація та екологічна оцінка ландшафтних систем (професори С. Кукурудза, І. Волошин, доценти Б. Сенчина, Ф. Кіптяч); екологічні та соціоекологічні проблеми (професори І. Волошин, С. Кукурудза, доценти М. Назарук, О. Перхач); антропогенна трансформація ландшафтів (доценти П. Штойко, Ф. Кіптяч, І. Койнова, асистенти Л. Білоус, Н. Блажко); історико-географічні дослідження (професор С. Кукурудза, доценти М. Назарук, П. Штойко, О. Перхач).

На кафедрі готують кандидатські дисертації дев'ять аспірантів, коло наукових інтересів яких дуже широке – природні ресурси (лісові, біотичні), природно-ресурсний потенціал, екологічні стани різних регіонів України й українсько-польського прикордоння.

Викладачі кафедри раціонального використання природних ресурсів і охорони природи опублікували близько 700 наукових праць, зокрема 16 монографій, 3 підручники, 38 навчальних і навчально-методичних посібників, в тому числі з грифом МОН України – 8.

4. СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА РОБОТА.

Керівництво студентською науковою діяльністю ведеться в процесі підготовки курсових, дипломних і магістерських робіт.

При кафедрі діє екологічний студентський науковий гурток. Керівники – доценти І. Рожко, І. Койнова, Б. Сенчина.

Мета роботи гуртка полягає у дослідженні екологічних проблем західного регіону України та пошуку можливих шляхів їх розв'язання. Інтереси діяльності екологічного гуртка охоплюють також територію сусідніх країн – Польщі, Білорусі, Чехії, Словаччини, Угорщини, Румунії.

5. МОНОГРАФІЇ, ПІДРУЧНИКИ, НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ, СЛОВНИКИ, ОПУБЛІКОВАНІ СПІВПРАЦІВНИКАМИ КАФЕДРИ ВПРОДОВЖ 1988-2007 РР.

Монографії:

Стойко С. (у співавторстві). Заповідні екосистеми Карпат. – Л.: Світ, 1991. – 248 с.

Стойко С. (у співавторстві). Природа Карпатського національного природного парку. – К.: Наук. думка, 1993. – 215с.

Стойко С.М. (у співавторстві). Раритетні фітоценози західних регіонів України. Регіональна Зелена Книга. – Л.: Поллі, 1998. – 189 с.

Breutmaier A., Bural' M., Gii M., Niewradomski Z., Stoyko S., Winnicki T. The East Carpathians Biosphere Reserwe. Warszawa: The National UNESCO-MAB Committee of Poland. – 1999. – GIP.

Стойко С.М. Система схорони природи у верхів'ї басейну Дністра. – Л.: Меркатор, 2004. – 55 с.

Стойко С.М. (у співавторстві). Раритетний фітогенофонд західних регіонів України (созологічна оцінка й наукові засади охорони). – Л.: Ліга-Прес, 2004. – 232 с.

Ужанський національний природний парк. Поліфункціональне значення. За ред. С.М. Стойка, – Л.: Меркатор, 2007 – 306 с.

Генсірук С., Нижник М. Географія лісових ресурсів України. – Л.: Світ, 1995. – 122 с.

Кукурудза С.І., Гумницька Н.О., Нижник М.С. та ін. Моніторинг природних комплексів. – Львів: Львів. держ. ун-т., 1995. – 144 с.

Професор Каленик Геренчук /Упор. і автор передньої статті С Кукурудза. Л.: ВЦ ЛНУ ім. І.Франка, 2004. – 343 с.

Волошин І. Ландшафтно-екологічні основи моніторингу. – Л.: Простір М, 1998. – 356 с.

Волошин І.М., Лепкий М.І. Еколого-географічні проблеми урбосистем Волинської області: Монографія. – Л.: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 241с.

Туниця Ю.Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 298с.

Кінтач Ф.Я., Кукурудза С.І. Метризація екологічного стану земельних ресурсів лісостепових ландшафтів. Л.: ВЦ ЛНУ ім.І.Франка, 2002. – 119 с.

Кінтач Ф. Депресивні регіони України: екологічна компонента. Монографія.– Львів: ВЦ ЛНУ ім.І.Франка, 2008 (у друці).

Штойко П.І. Географія в діалоз культур. Вступне слово, упорядкування, примітки // Листування Степана Рудницького. – Л.: НТШ, 2006. – 435с.

Льїна О.В., Кукурудза С.І. Болотні геокомплекси Волині, Л.: ВЦ ЛНУ ім.І.Франка, 2008 (у друці). – 270 с.

Підручники:

Туниця Ю. (у співавторстві). Основи економічної теорії. – Т.: АТ „Тарнекс”, 1993. – 686 с.

Кукурудза С.І. Біогеографія. –Л.: ВЦ. ЛНУ ім. І. Франка, 2006.– 504 с.

Назарук М.М. (у співавторстві). – Промислова екологія. – Л.: Укр. академія друкарства, 2006. – 547 с.

Навчальні посібники з грифом МОН України

Бачинський Г., Назарук М., Стойко С. Основи соціоекології. Навч. посібник / За ред. Г.О. Бачинського. – К.: Вища шк., 1995. – 238 с.

Кукурудза С. Гідроекологічні проблеми суходолу. – Л.: Світ, 1999. – 232 с.

Кукурудза С.І., Перхач О.Р. Використання та охорона водних ресурсів. Л.: ВЦ ЛНУ ім.І.Франка, 2008 (у друці). – с.

Назарук М. Основи екології та соціоекології. – Л.: Афіша, 1999. – 256 с.

Назарук М.М., Сенчина Б.В. Практикум із основ екології та соціоекології. Навч. посібн. – Л.: Афіша, 2000. – 116с.

Назарук М.М., Койнова І.Б. Екологічний менеджмент. Запитання та відповіді: Навч. посібн. – Л.: Еней, 2004. – 216 с.

Сиротюк М.І. Поновлювані джерела енергії: Навч. посібн.– Л.: ВЦ ЛНУ ім. І.Франка, 2008. (у друці). – 248 с.

Словники

Туниця Ю. (у співавторстві). Економічний словник. – К.: Феміда, 1995. – 404 с.

Назарук М. Соціоекологія. Словн.-довідн. – Л.: ВНТЛ, 1998. – 172 с.